

року. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. С.95 - 98.

3. Фурман А. Архітектоніка творення особистості за модульно-розвивальної системи навчання. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2000. № 1. С. 26-43.

Березан В.І.

*докторка педагогічних наук, професорка,
доцентка кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Війна в Україні, яка триває з 2014 року і загострилася після повномасштабного вторгнення у 2022 році, докорінно змінила життя мільйонів людей і має значний вплив на всі аспекти суспільного життя. Однією з професій, що найбільше постраждала й одночасно стала критично важливою в умовах війни, є соціальна робота. По всій Україні маємо надзвичайно великий запит на надання соціальної підтримки потерпілим від війни. І, як зазначає, заступниця міністра соцполітики України У. Токарева: «Соцпрацівників потрібно в п'ять-шість разів більше, ніж є зараз» [3]. Фахівці соціальної сфери опинилися на передовій допомоги. Вони щодня працюють з постраждалими від війни, внутрішньо переміщеними особами (ВПО), військовими та їхніми родинами, пораненими, біженцями та іншими уразливими групами населення. Змінюються також вимоги до їхньої професійної підготовки.

Мета статті – розглянути вплив воєнного конфлікту на професійну підготовку фахівців соціальної сфери в Україні, а також окреслити виклики та можливості на них відповідати, які виникли внаслідок цього перед закладами освіти та системою підготовки кадрів.

Трансформації в системі підготовки фахівців соціальної сфери через зміни, спричинені війною та її наслідками, мають складну, багатофакторну природу, важко піддаються прогнозуванню та ускладнюють планування і процес підготовки необхідних фахівців [4, с. 15]. Підготовка майбутніх фахівців цієї сфери потребує якісного оновлення, коректив у зв'язку з сучасними подіями, проблемами різних категорій населення [2, с. 388]. Зміст професійної ролі соціального працівника зазнає значних змін, що викликано як змінами в структурі соціальних проблем, зміною місця закладів соціального захисту, так і пов'язаними змінами у філософії соціальної роботи в умовах воєнного стану. Відповідно, соціальний працівник має бути діагностом, превентивником місцевих соціальних проблем та аніматором проєктів самопомоги для розв'язання цих проблем [1, с. 41]. Враховуючи нові професійні функції та ролі соціального працівника Л. Школяр і Н. Бірса у своєму дослідженні визначають кілька напрямів, які вимагають оновлення у

змісті освітніх програм з підготовки фахівців: медико-соціальна, правова, менеджерська, фахова (комунікативний аспект), робота в громадах [6, с. 25].

Однією з відповідей на виклики повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну було створення у травні 2023 року факультету психології і соціальної роботи в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. Діяльність факультету забезпечує високопрофесійний, креативний професорсько-викладацький склад трьох кафедр: психології; кризової психології; соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації.

Викладачі кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації, які готують майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів, перш за все самі активно й систематично підвищують свою кваліфікацію, щоб відповідати вимогам часу. Зокрема, взято участь у навчанні за програмою «Діти і війна. Навчання технік зцілення» (в рамках міжнародного проєкту «Рука допомоги Україні» від Hope Worldwide Canada у співпраці з Українським інститутом когнітивно-поведінкової терапії); у навчанні «Спілкування з військовими у родині та поза нею», «Реабілітація та абілітація ветеранів. Комунікація з військовими», «Як повідомити страшну новину. Комунікація з військовими, ветеранами та членами родини, які мають втрати» (на базі Тренінгового Центру Наталії Сабліної); «Як працювати з ветеранами та зробити цю взаємодію взаємно корисною?» (тренери від проєкту Veteran Hub), «Основи роботи із носіями бойової травми» (тренери ГО «Простір можливостей» і Центру психічного здоров'я та реабілітації «Лісова поляна» Міністерства охорони здоров'я України); «Основи травматерапії» за післядипломною програмою «Психологічне консультування» спеціалізація «Клінічна психологія та психотерапія травми» (на базі ЗВО «Міжнародний інститут післядипломної освіти» за підтримки Regent University (USA)), онлайн-тренінгах та вебінарах від Фонду Ріната Ахметова «Психологічна допомога дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, надання першої психологічної допомоги у кризових ситуаціях», «Особливості усиновлення та встановлення опіки/підклування під час війни», «Соціально-правові аспекти виховання дітей з особливими потребами», «Особливості оформлення статусу «дитина війни», «Особливості спілкування з постраждалими від війни» тощо.

Іншим аспектом відповіді впливу війни на професійну підготовку фахівців соціальної сфери стали зміни у навчальних програмах і підготовці спеціалістів. Якщо з 2014 року було введено поодинокі теми чи навчальні дисципліни, пов'язані із соціальною роботою з внутрішньо переміщеними особами, військовими та їх родинами, то з 2022 року викладачі були змушені адаптувати свої програми до нових реалій. З'явилася необхідність включати до програм навчальних дисциплін модулі, які стосуються кризових інтервенцій, роботи з травматизованими особами, надання психологічної першої допомоги та методів реабілітації постраждалих від війни. Особливий акцент ставиться на вивченні методів соціальної та психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам, сім'ям загиблих військовослужбовців та особам, які зазнали фізичних і психологічних травм. Зокрема, за останні три роки банк навчальних дисциплін кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної

адаптації поповнилися такими нормативними і вибірковими дисциплінами: «Основи інтернет-безпеки в професійній діяльності та повсякденному житті», «Соціальна робота з попередження та протидії насильству», «Соціальна профілактика торгівлі людьми», «Теоретичні та практичні основи самозахисту особистості», «Формування усвідомленого батьківства», «Методи подолання емоційного вигорання фахівця соціальної сфери», «Техніки зцілення в умовах війни», «Соціальні патології», «Основи соціально-військової роботи», «Соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій», «Основи травмотерапії», «Соціальна підтримка і захист ветеранів та їх сімей», «Цифровізація системи соціального захисту», «Цифрова соціальна робота з різними категоріями населення», та ін. А з 2 вересня 2024 року на кафедрі започатковано освітньо-професійну програму «Соціальна реабілітація. Повоєнна адаптація» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для реалізації завдань соціальної реабілітації постраждалих від війни людей та соціальної адаптації до цивільних умов життя у повоєнний період, надання кваліфікованої допомоги особам, групам людей, громадам в умовах соціальної невизначеності задля їх успішного соціального функціонування [5, с. 5].

Через бойові дії багато закладів освіти вимушено перейшли на дистанційне навчання. Такий перехід вимагав від викладачів і студентів опанування нових технологій, а також адаптації навчальних матеріалів до онлайн-формату. Це призвело до певних викликів: обмежений доступ до практичних занять, недостатня взаємодія з викладачами та труднощі у відпрацюванні практичних навичок в реальних умовах. Попри це, викладачі й студенти працюють на платформах Moodle і Google Classroom та за допомогою програм Zoom і Google Meet організовують відеоконференції для проведення лекційних і практичних занять, консультацій онлайн. Крім цього, онлайн-навчання відкрило нові можливості, зокрема для залучення міжнародного досвіду та доступу до навчальних ресурсів інших країн.

Також одним із ключових аспектів підготовки соціальних працівників в умовах війни є розвиток стійкості та навичок саморегуляції. Викладачі кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації навчають майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів не лише допомагати іншим, але й захищати себе від емоційного вигорання. Здобувачі активно залучаються до неформальної освіти, беруть участь у тренінгах із психологічної підтримки, роботи з травмою, що включають техніки запобігання стресу та розвиток навичок психологічної стійкості. Зокрема, як студентами, так і викладачами взято участь у навчанні, практиці та супервізії щодо вивчення та застосування технік зцілення у різних стресових і травматичних ситуаціях за програмою «Діти і війна. Навчання технік зцілення» в рамках міжнародного проекту «Рука допомоги Україні» від Hope Worldwide Canada у співпраці з Українським інститутом когнітивно-поведінкової терапії. Також зараз на кафедрі реалізується) арт-терапевтичний проект «Ми поруч» для підтримки уразливих категорій, що постраждали від війни, завдяки співпраці та залученню коштів від благодійної організації «The Two Walters Charitable Trust» (Велика Британія).

Таким чином, війна в Україні суттєво змінила професійну підготовку та діяльність фахівців соціальної сфери. Викладачі, студенти, соціальні працівники стикаються з новими викликами, такими як психоемоційне навантаження, нестача ресурсів та необхідність швидкої адаптації до мінливих умов. ПНПУ і кафедра соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації продовжують розвивати систему підтримки студентів і викладачів, надавати можливості для розвитку емоційної стійкості та постійно інтегрувати найкращі міжнародні практики. Проте, війна також відкрила й відкрила можливості для інновацій та вдосконалення підготовки фахівців, які стануть ключовими у відновленні соціальної системи України після війни.

Список використаних джерел:

1. Возна Л. Б., Мельник О. В. Аналіз системи підготовки фахівців соціальної роботи в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. Вип. 6 (158). С. 41–47. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20226\(158\)/sep20226\(158\)_042_VoznaL,MelnykO.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20226(158)/sep20226(158)_042_VoznaL,MelnykO.pdf)
2. Івженко І. Б., Голубенко Т. О., Дичко О. О. Підготовка фахівців соціальної роботи (соціальних працівників) в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 6 (12). С. 388–400. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/5327/5358>
3. Порхун Т. Соцпрацівників в Україні потрібно в п'ять-шість разів більше, ніж є зараз, – Уляна Токарева, заступниця міністра соцполітики. *socpravda.com.ua : загальнодержавне аналітичне видання*. 2023. URL: <https://socspravda.com.ua/soczpraczivnykiv-v-ukrayini-potribno-v-pyat-shist-raziv-bilshe-nizh-ye-zaraz-ulyana-tokaryeva-zastupnyczya-ministra-soczpolityky/>
4. Садрицька С. В. Професійні компетентності соціальних працівників: зміна пріоритетів в умовах війни. *SOCIOPROSTIR: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2022. № 12. С. 14–23. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socioprostir/article/download/21435/19984/>
5. Соціальна реабілітація. Повоєнна адаптація: освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота галузі знань 23 Соціальна робота. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 37 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1xMmeQTC95X8Qqf4-4wZTrBoDg3SgBXUE/view>
6. Школяр Л., Бирса Н. Особливості професійної підготовки фахівців соціальної роботи в умовах дії воєнного стану в Україні. *Наука і освіта*. 2023. № 4. С. 23–27. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2023/4_2023/4.pdf